9

ДЕРЖБУД УРСР
УКРАЇНСЬКЕ СПЕЦІАЛЬНЕ
НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНЕ
ВИРОБНИЧЕ УПРАВЛІННЯ

**УКРАЇНСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ
НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНИЙ
ПРОЕКТНИЙ ІНСТИТУТ
«УКРПРОЕКТРЕСТАВРАЦІЯ»**

ЛЬВІВСЬКА
КОМПЛЕКСНА
АРХІТЕКТУРНО-
РЕСТАВРАЦІЙНА
МАЙСТЕРНЯ

Пам.арх.XVI ст.буд. № 2 по
вул.Друкарській у м.Львові

Натурні дослідження та проект
реставрації живопису

Львів 5
198 р.

Управління
охорони
історичного
середовища

uma.lvivcenter.org

ДЕРЖБУД УРСР - УСНРВУ

УКРАЇНСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ПРОЕКТНИЙ ІНСТИТУТ "УКРПРОЕКТРЕСТАВРАЦІЯ"

ЛЬВІВСЬКА КОМПЛЕКСНА АРХІТЕКТУРНО-РЕСТАВРАЦІЙНА МАЙСТЕРНЯ

Пам"ятка архітектури XУI ст.будинок № 2 по вул.Друкарській у м.Львові

Натурні дослідження та проект реставрації живопису

Том Іб

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Lviv Urban History

Начальник ЛКАРМ І.МОГИТИЧ

Голов.архітектор ЛКАРМ І.КОВАЛИШИН

Голов.архітектор проектів Я.КУШНІР

м.Львів - 1985 р.

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

Замовник: Державний історико-архітектурний заповідник у м.Львові

Стадія: проект реставрації живопису

Авторський колектив і відповідальні виконавці

Прізвище, ім"я по батькові	Посада	Ступінь участі в розробці
Мовчан Я.С.	ведучий художник-реставратор	виконавець
Сліпченко Н.І.	керівник групи	виконавець

Керівник групи Н. Сліп — Н.Сліпченко

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

Склад документації по договору № 85-47 від
по пам"ятці архітектури XVI ст.будинку № 2 по вул.Друкарській у м.Львові.

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

Живопис у житловій кімнаті відноситься до П пол. ХУШст.

Під час досліджень у житловій кімнаті офіцини у другому поверсі був знайдений орнаментальний стінопис. Яскраво вираженого рокайльного характеру. На сірому тлі намальовані чорні мушлі, в яких об"єм виділений пастозно нанесеною зеленкуватою вохрою, а тіневі частини та контур зеленою і чорною.

Орнамент у своєму первісному вигляді був нанесений на дуже тонкий шар грунту, що лежить на товстому шарі штукатурки П пол. ХУШст. Це вапняно-пісчана штукатурка, з великими вкрапленнями гіпсу. Склад штукатурки візуально є типовим для штукатурок львівських споруд П пол. ХУШст. Штукатурка скрізь лежить безпосередньо на кладці, грубим шаром до 5-6 см. товщиною.

Ліве вікно, лівий відкос. Орнамент знаходиться під шаром вапняно-пісчаної затирки, товщиною до 0,5 см., на якому лежить кілька шарів набілів /приблизно 4/. Грунт, що лежить безпосередньо на штукатурці, під живописом має вохристий колір, товщиною до I-2 мм. У верхній частині відкосу фарбовий шар досить добре зберіг чистоту первісного кольору. В середній він ще на великій площині знаходиться під затиркою, але на відкритій площині, є великі стертості пастозно нанесеної вохри. В нижній частині від підвіконня були втрати тиньку до кладки.

У верхній частині орнаменту спостерігаються дрібносітчасті кракелюри зі злегка замкнутими бортами та осипи фарбового шару.

Штукатурка біла, сипка; на другій зверху мушлі спостерігається відставання штукатурки від кладки.

В середній частині орнаменту є стертості фарбового шару, осипи та дуже дрібні лущення, а також сліди від плісняви. Ближче до вікна орнамент втрачений за рахунок частково збитої штукатурки. У верхній частині - глибокі тріщини й аварійні відставання. На вузь-

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

кому проміжку стіни також зберігся орнамент на сірому тлі. Але, в зв"язку з тим, що відкрився невеликий фрагмент, на якому стан фарбового шару і грунту дуже поганий, його малюнок відчитати дуже важко. На відкритому фрагменті дуже багато дрібних і великих осипів, та потертя фарбового шару і вибитої штукатурки.

Штукатурка сипка. У середній частині утворились тріщини на всю глибину і відставання штукатурки від кладки. В нижній частині на великій площі штукатурка утрачена повністю.

На склепінні арочного відкрсу відкрився невеличкий фрагмент орнаменту, де проглядають сильно розбілені, блакитно-зеленкуваті завитки, нанесені пастозно. Орнамент також лежить на тоненькому шарі грунту світло-вохристого кольору. Штукатурка ХУШст., як і скрізь сипка, є волосяні тріщини та велика кількість вибоїн.

На орнаменті лежить кілька шарів набілу та шар пізнішого тиньку, товщиною до 25см., який, вирівняв півциркульну арку відкосу. На відкритому фрагменті є дрібні лущення і осипи фарбового шару та потертя. У стару штукатурку, вбито 10 штукатурних цвяхів - зараз дуже поїджених іржою.

Правий відкос, правого вікна. Орнамент зберігся майже на всю довжину відкосу, крім нижньої частини, де була втрачена штукатурка. Зверху фарбовий шар, ще зберігає частково вохру, а дальше вона сильно стерта і рисунок орнаменту проглядає дуже слабо. По всій поверхні фарбового шару спостерігаються дрібні лущення та осипи. Фарбовий шар знаходиться під 6-ю шарами набілів.

Грунт на якому лежить фарбовий шар дуже розбіленого вохристого кольору. Штукатурка лежить безпосередньо на кладці, сипка. У верхній частині є глибокі тріщини і аварійні відста-

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

вання штукатурки. Майже на всю довжину з внутрішньої частини камінного відкосу штукатурка випала в місці примикання. По всій поверхні відкосу - безліч брібних і більших вибоїн.

На склепінні відкосу, що наполовину відкрито з-під грубого шару штукатурки відкрився аналогічний вище описаному орнаменту, склепіння відкосу лівого вікна. Це рослинно-арабесковий орнамент намальований на сірому тлі дуже розбіленою блакитно-зеленкуватою фарбою, нанесеною пастозно. На орнаменті лежить /два?/ шари набілів. Грунт - світло/вохристий лежить на білій штукатурці П пол. ХУШст. В штукатурку забиті штукатурні залізні цвяхи /на відкритому фрагменті - 7шт./ У лівій частині в штукатурці утворились глибокі тріщини, і навколо них відставання штукатурки від кладки. Штукатурка сипка.

Фарбовий шар має потертя, дрібні лущення та осипи. Після розкриття у"являється білісуватий наліт.

На правому простінку збережений орнамент сильно знищений випадали штукатурки, штрабами, пробитими під електрику, вибоїнами. Фарбовий шар потерся, має дрібні лущення та осипи. Він лежить під шарами вапняної затирки та до IO шарів набілів.

Штукатурка П пол. ХУШ ст.

У верхній частині правої /від вікна/ стіни на розкритому фрагменті дуже погано збережений темно-сірий завиток на цеглястому кольорі. Але можливо, що це такий вигляд має пофарбування стін. Цей "завиток" лежить на грубому шарі затирки з набілами. І на ньому є тільки кілька - один чи два шари набілів. А безпосередньо на штукатурці П пол. ХУШст. лежить вохристий колір. У верхній частині стіни збереглась давніша

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

біла штукатурка, на якій знаходиться штукатурка ХУШст. нанесена шаром в 3-4 см.

Над вікнами орнаментального розпису поки що не видно. Але під вікнами і в нижній частині стіни проглядають темно-сірі завитки на світло-сіроиу тлі. На лівій стіні також штукатурка нанесена грубим шаром до IO см. Сипка. В нижній частині утворились глибокі тріщини та відставання від кладки.

Під вікном є і фрагменти червоної і чорної смужок та неокреслені фрагменти чорнов і чнрвоновo кольорів. Фрагменти дуже незначні. А решта фарбового шару витерлась і осипалась. Штукатурка П пол. ХУШст. на збереженому фрагменті знаходиться в задовільному стані.

На решті збереженої штукатурки П пол. ХУШст., що лишилась під набілами та затиркою треба ще пошукати залишки стінопису ХУШст.

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

Методика консервації настінного живопису в пам"ятці архітектури XVI ст. флігелі музею-аптеки, Друкарська 2.

Стінопис в житловій кімнаті другого поверху флігелю музею-аптеки зберігся фрагментарно на віконних відкосах і на південній стіні біля вікон і південній частині східної та західної стін. Стінопис XVII ст. виявлено при пробних розчистках з-під крейдяних набілів на відкосах вікон та південній стіні. Крейдяні набіли лежать товстим шаром на первісному стінописі. Місцями на стінописі вапняні та гіпсові заправки. Основа під стінопис тинькова та цегляна кладка які в аварійному стані, кладка має глибокі вертикальні та горизонтальні тріщини по кутах кімнати, тинькова відстав від основи та розтріскався. Темперний стінопис XVII ст. розслоївся з грунтом, спостерігаються кракелюр та лущення фарбового шару, дрібні та великі випади фарбового шару та грунту по всій поверхні стінопису.

На основі обстеження та пробних розчисток і укріплень рекомендуєм таку методику консервації та реставрації.

I. Укріплення тиньку методом ін"єкції.

Аварійні місця відставання тиньку укріпляти вапняно-казеїновим розчином методом ін"єкції з приміненням пресу. Приготування розчину для ін"єкції:

Одну частину казеїну розвести в 2-х частинах теплої води /при необхідності додати аміак/. До розчину казеїну додати вистояного не менше 7 років вапна-тіста I:2. Перед приміненням розчин витримується не менше доби і фільтрується через марлю. Вапняно-казеїно-

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

вий розчин застосовувати в місцях де вологість кладки і тиньку не перевищує 3%. Після ін"єктування обов"язково ставити прес. Перед укріпленням бортувати краї тиньку.

2. Укріплення тиньку методом бортування.

По краях тиньку в місцях відставання наносити новий шар тиньку, який закріплює краї залишків тиньку.

Склад нового тиньку:

I. вапно - I ч
2. товчена цегла або вапняк - I ч
3. просіяний, річковий пісок - I-2 ч.
/кількість піску залежить від вязкості вапна/.

3. Розчистка стінопису від пізніших набілів і заправок.

Розчистка проводиться з допомогою скальпеля з підточуванням набілів I-2 % спирто-водним розчином СЕВ, знімаючи шар за шаром так, щоби не пошкодити первісного шару стінопису. Розчистки проводити під лупою 2-3х кратного збільшення.

4. Укріплення лущень фарбового шару.

В місцях лущення фарбового шару в процесі розчистки закріплення проводиться 3-5% спиртово-водним розчином СЕВ. Склад СЕВ наноситься м"ягким пензлем і через фільтровальний папір за допомогою ватяного валика і костяного шпателя проводиться укладка лущень фарбового шару і грунту. Можна примінити для укріплення фарбового шару і грунту 3-5 водний розчин СВЕД.

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

5. Усунення забруднень та залишків закріплювчого складу.

Через добу після закріплення бруд і кіптяву вибирають ватним тампоном змоченим в такому органічно-водному складнику:

I.ПАА /поліакриламід/	I5% / I% розчин в воді/
2.ПАР - ОП - IO поверхово-активні речовини	40% /0,I розчин в воді/
3.ацетон	IO%
4.етиловий спирт	20%

I7ПАА	I5% /I% розчин в воді/
2.ПАР-синтанол	50% /0,I розчин в воді/
3.етиловий спирт	IO%
4.ізопропиловий спирт	5%
5.ксилол	IO%
6.ацетон	IO%

I.ПАА	I5% /I% розчин в воді/
2.ПАР-синтонол	55% /0,I розчин в воді/
3.ацетон	I5%
4.етиловий спирт	I5%

6. Укріплення тиньку методом ін"єктування з приміненням нагелів

Місце незначного відставання тиньку укріплюють за допомогою ін"єктування з дерев"яними або керамічними нагелями:

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

В місцях де немає живопису свердлять отвори глибиною до 10 см діаметром 1-1,2 см після чого в отвори з допомогою ручного насосу вводиться вапняно-казеїновий розчин в який вставляють дубові або керамічні нагелі на 2-3 мм нижче рівня поверхні стінопису.

Можна примінити склад на основі ПБМА.

1.ацетон - 1000 г

2.ПБМА - 150-200 г

3.крейда суха,просіяна додається до сметаноподібної консистенції.

7.Шпарування тріщин.

Тріщини в тиньку зменшують міцність і сприяють дальшому проникненню вологи,мікроорганізмів і іншому зруйнуванню тиньку. Тріщини спочатку розшивають, тобто усувають сипкий тиньк по краях і тоді заповнюють казеїново-олійною шпаклівкою.

Склад шпаклівки:

1.Вода	1000 г.
2.Казеїн	120 г
3.Бура	15 г
4.Оліфа натуральна	60 г
5.Лак олійний ПФ -283-	60 г
6.Крейда -до необхідної консистенції	

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії Center for Urban History

Для заповнення великих тріщин в тиньку використовують вапняно-пісчаний розчин.

8.Дезинфекція стінопису.

Для знищення мікроорганізмів на стінопису рекомендується 1,5% спиртовий розчин катапінбактерециду. Стінопис протирається ватним тампоном після укріплення і зняття поверхових забруднень і записів. Розчин готується таким способом: в суміш яка складається з 2-х частин води і 1 частини спирту додають катапінбактерецид добре змішують.Кількість катаніну береться 15 г на 1 л суміші.

9.Підведення шпаклівки на тріщинах і на доповненнях тиньку.

В місцях тріщин і південного нового тиньку проводиться шпаклювання казеїново-олійним складником.Шпаклювання проводиться в 2/3 прийоми для утримання рівної поверхні. Для цих операцій рекомендується казеїново-олійна шпаклівка.

Склад див. пункт 7.

10.Грунтування підденої шпаклівки проводиться таким складником:

1.Вода - 1000 г.
2.Казеїн - 120 г
3.Бура - 15 г
4.Натуральна оліфа - 60 г
5.Олійний лак - 60 г

11.Доповнення та тонування втраченого стінопису:

Доповнення і ретуш втраченого фарбового шару проводиться казеїново-олійною темперою і аквареллю з добавленням 2% водної

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

дисперсії ВА2ЕГА.

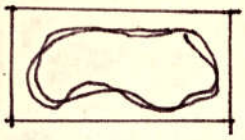
I2.Гідрофобізація стінопису.

Фарбовий шар,який знаходиться в умовах різних змін вологості з метою збереження його від вологи-основного руйнуючого фактора рекомендується обробити 3-5 % розчином кремнеорганічної смоли К-42, яка придає поверхні стінопису гідрофобні властивості не міняючи його колір,фактуру та паропроникливість.Розчин приготовляється з роздрібної вищевказаної смоли. Для приготування одного літра 5% розчину беруть 40 г смоли на 940 мл. суміні,яка складається з 320 мл бензину "калоша" і 640 мл уайт-спіріту.Розчин наноситься на стінопис після закінчення всіх консерваційно-реставраційних операцій при допомозі широкого м"якого флейца.

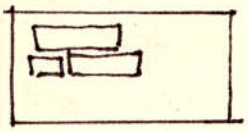
uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

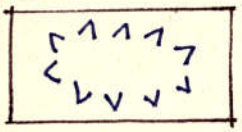
УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

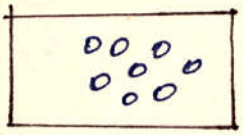
Залишки тиньку з сшінописом XVIII ст.

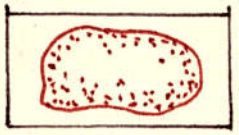
Втрати тиньку до кладки.

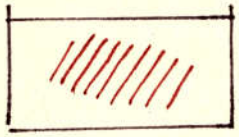
Записи.

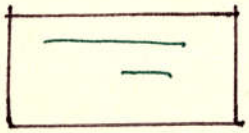
Тинькові заправки.

Лущення фарбового шару і грунту.

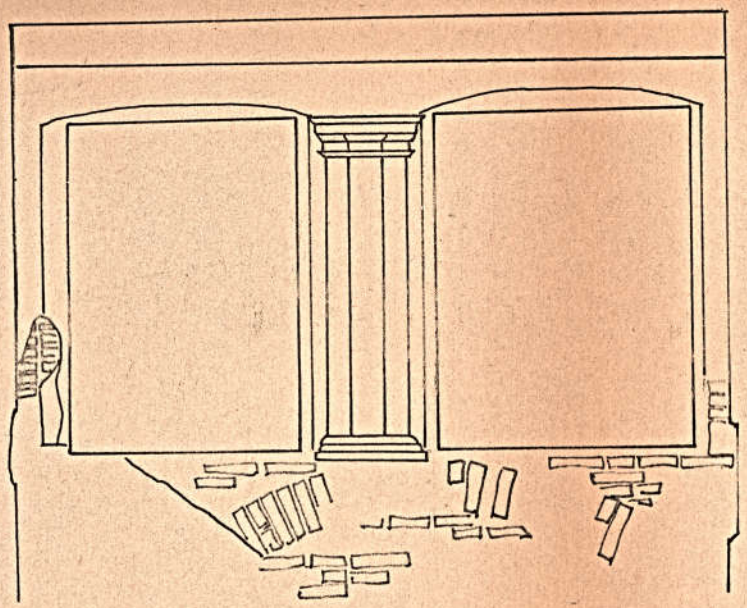
Відставання тиньку.

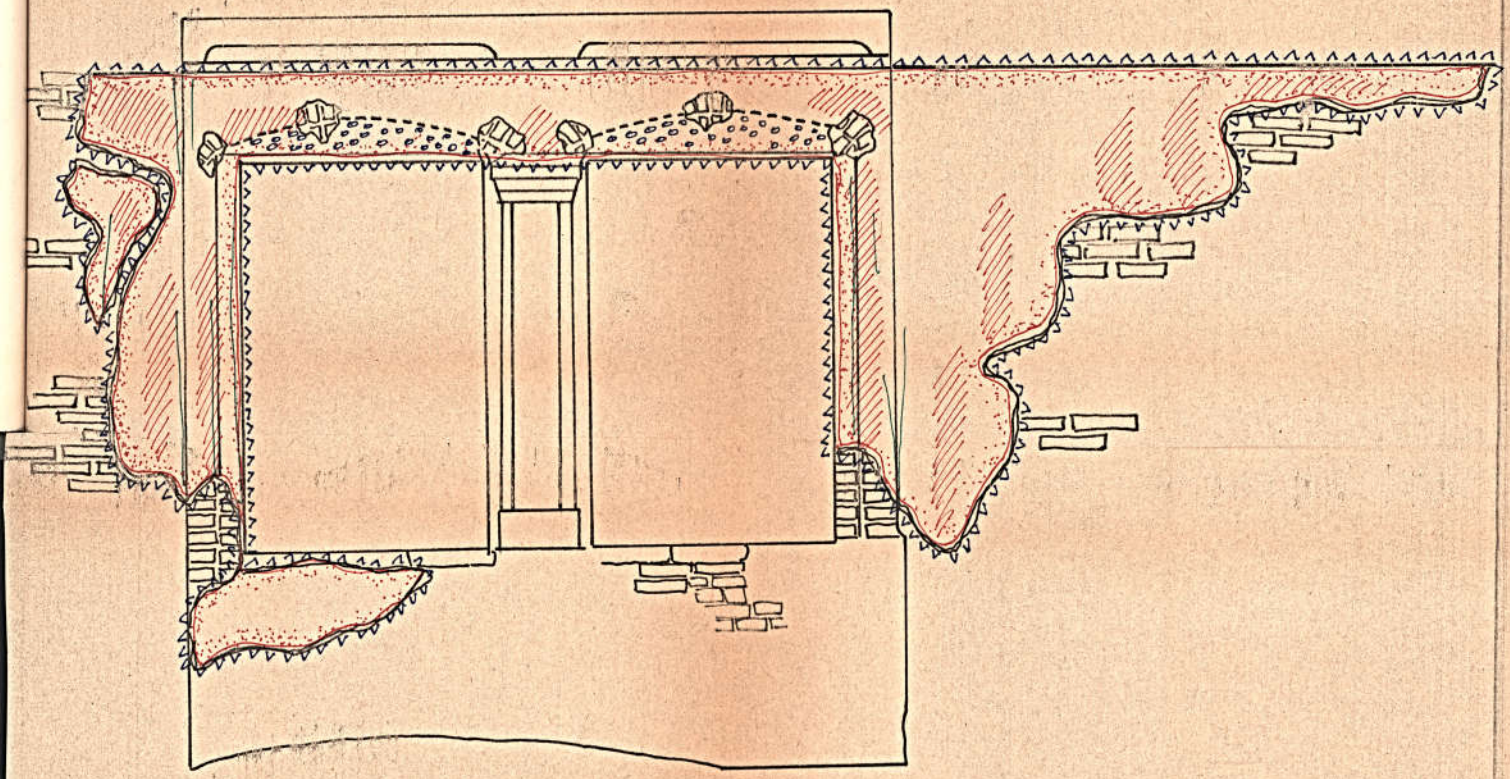

Тріщини.

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища

0 20 40

Нач. ЛКАРМ		Могитич	Пам'ятка архітектури XVI-XVIII ст. Флігель „Музею-аптеки", Друкарська 2, м. Львів
Гол. арх.		Коваленин	
Гол. спец.		Буйчик	Стан стіновису житлової кімнати
Виконав	Я. Левбет	Моруан	
Перевірив		Слівченко	Львівська КАГМ Інституту „Укрпроектреставрація"

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

АНАТАЦІЯ ДО ФОТОФІКСАЦІЇ

I. Залишки тиньку з стінописом ХУШ ст.біля лівого вікна /загальний вид/

2-3. Процес розкриття стінопису з-під набілів /відкос лівого вікна/
4-5.

6-7. Частково розкриті фрагменти стінопису з-під набілів і тинькових заправок /загальний вид біля лівого вікна/

8-9. Стан стінопису на лівому відкосі лівого вікна після розкриття.

I0-II. Фрагменти верхнього відкосу лівого вікна після усунення пізніших тинькових заправок.

I2. Залишки тиньку з стінописом ХУШ ст.біля правого вікна /загальний вид/.

I3-I4. Розкриті фрагменти стінопису на правому відкосі правого вікна.

I5. Ніша з залишками тиньку на північній стіні

I6. Сволоки.

I7, I8, I9, 20, 2I, 22, 23 Фрагменти збереженого тиньку житлової кімнати третього поверху флігелю.

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

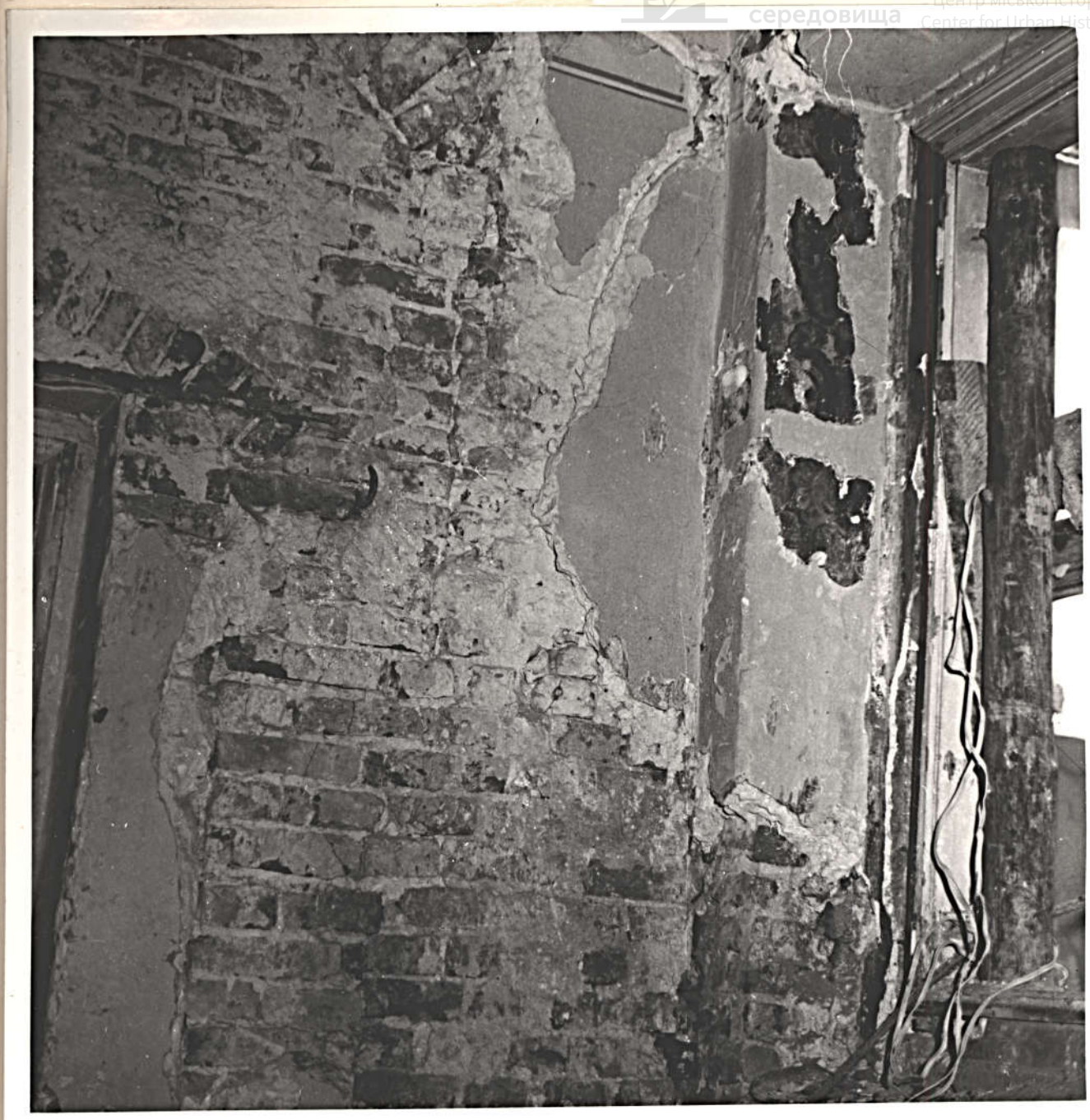
uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

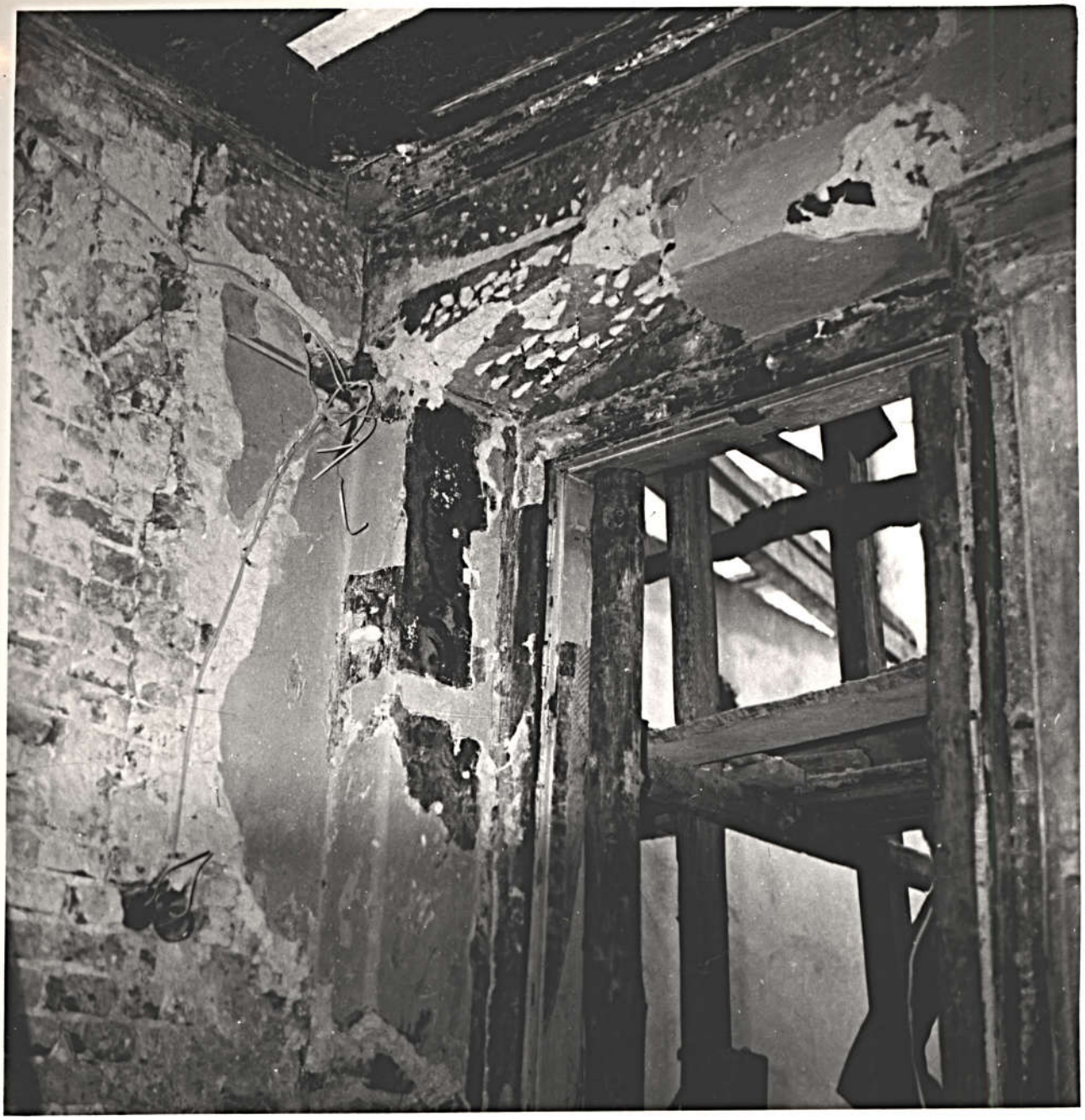
uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

11

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

12

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

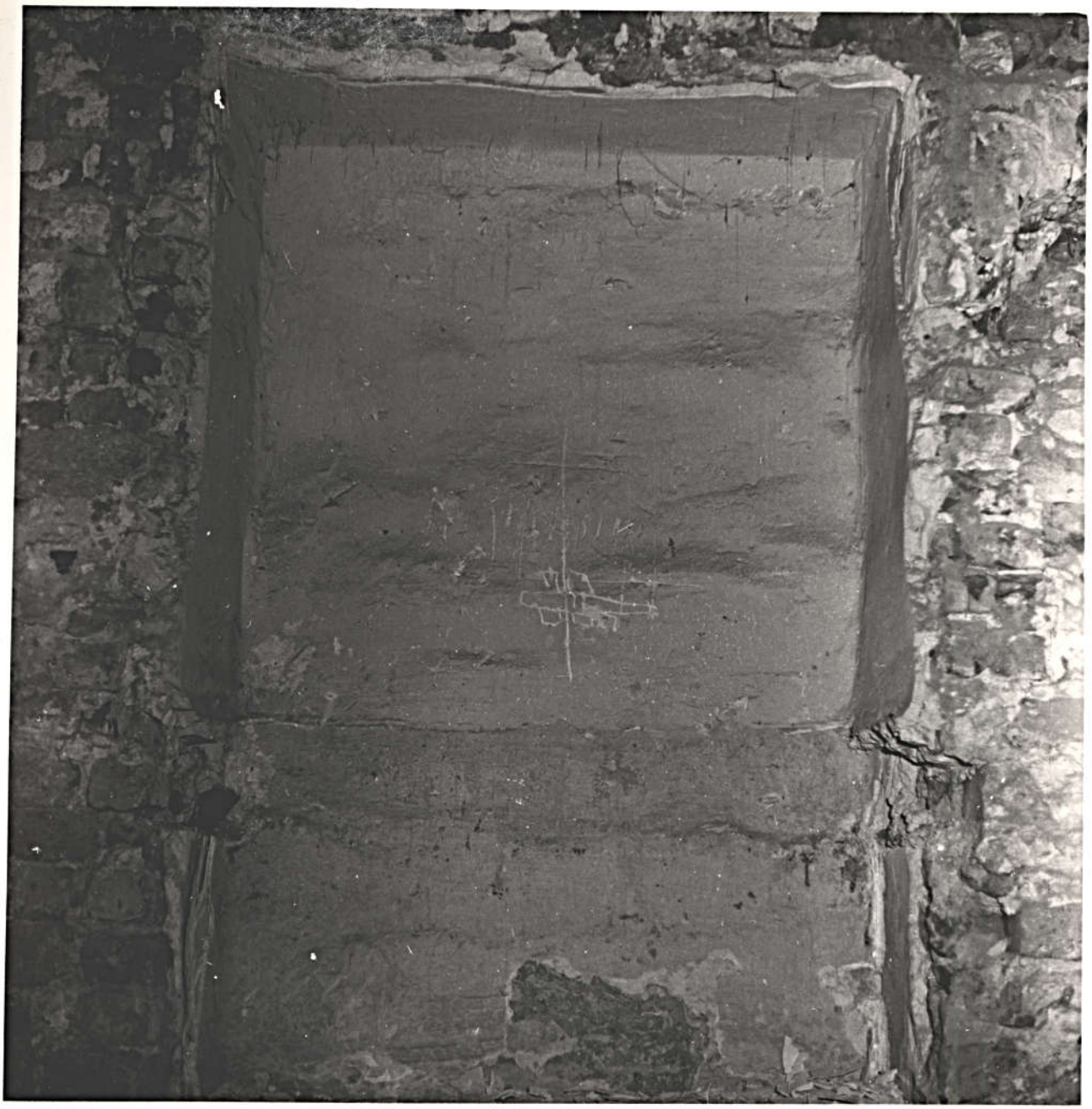
13

uma.lvivcenter.org

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

(14)

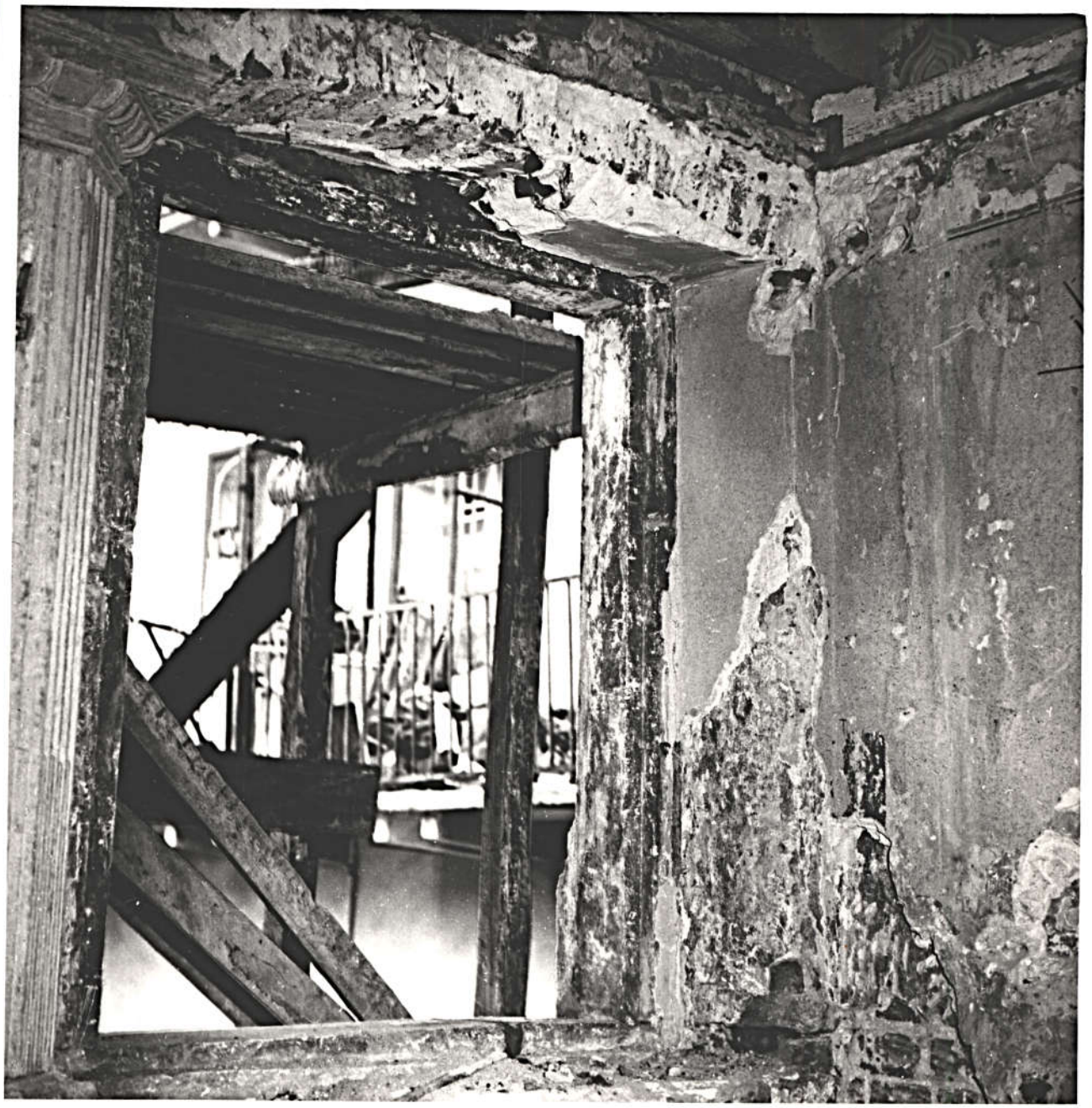
uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

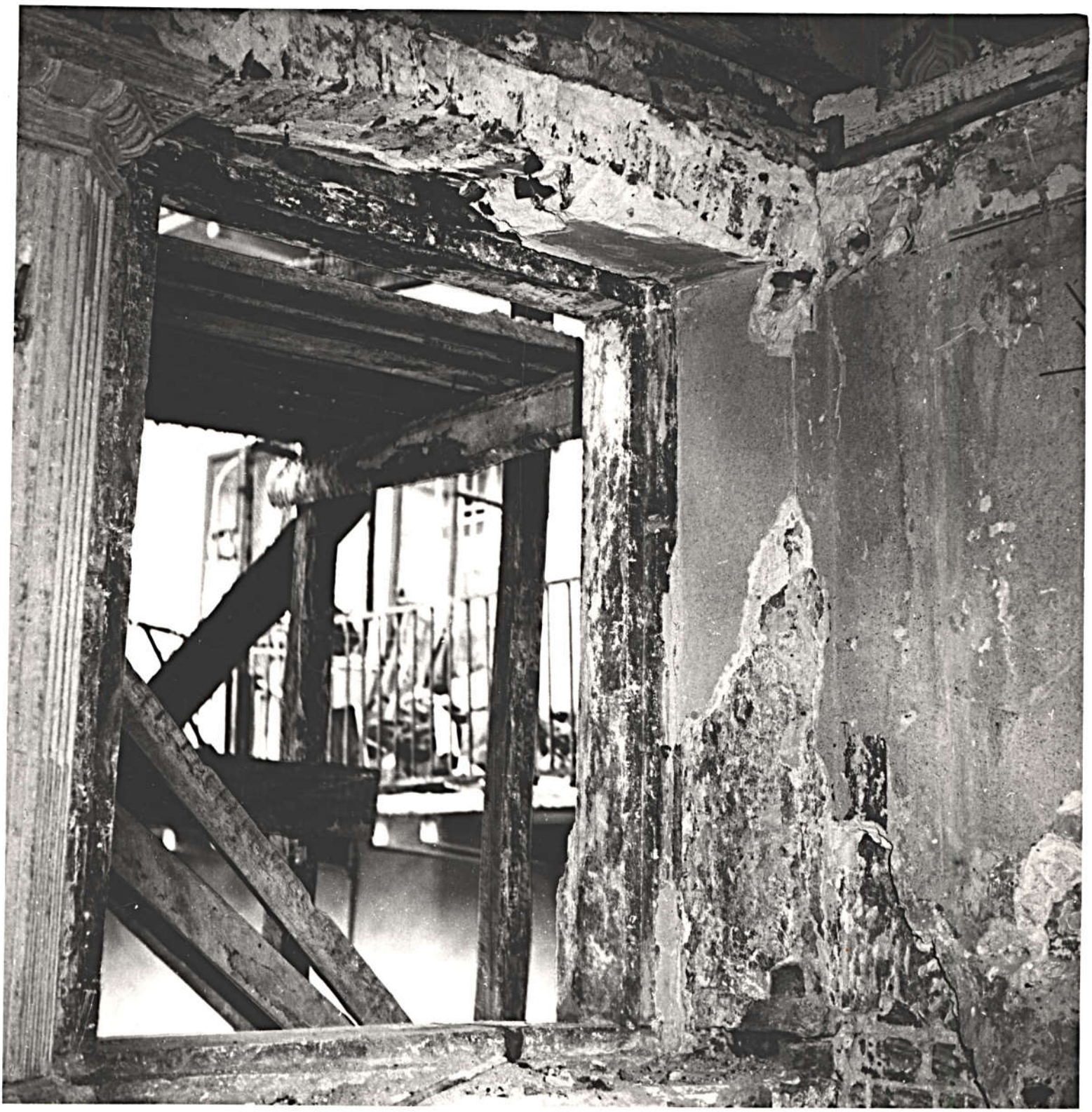
uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління
охорони
історичного
середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org

Управління охорони історичного середовища
Центр міської історії
Center for Urban History

uma.lvivcenter.org